

(III, 52, 64). Орбінський, стверджуючи, що „єсли какая - либо страна создана для свободной торговли, так это Новороссия“ (ст. 52), апологет Одеського порто - франко, був (поруч інших південно - українських публіцистів того часу, як от Рабінович, Шмаков, тощо) ідеолог південно - української (територіальної) буржуазії, сільсько - господарської і торговельної (на останнє О. Варнеке не звернув належної уваги). Пізніше, у 80-роках, під упливом нових явищ у соціально-економічному житті країни, коли намічається співробітництво буржуазії і уряду, Орбінський визнає за потрібне втручання уряду в економічні справи, каже, що залишниці вимагають „як не керівництва, то принаймні найпильнішого догляду з боку уряду“, гадає, що „врятувати Одесу від занепаду може тільки переливання капіталів з торгівлі до індустрії“ (III, 64). Поминаючи деякі органи праці О. Варнеке (деякі поверхові оцінки, приміром, реформ 60-х років — III, 53; для експорту пшениці за 60 — 80 - ті роки взято не українські, а загально - імперські дані то - що), мусимо визнати, що вона є одна з кращих у „Записках“.

Стаття І. Бровера „Економічні погляди Т. Рильського“ присвячена одному з забутих українських економістів, відомому українському діячеві часів „Старої Громади“. За Рильського - економіста згадав був у II томі своїх „Матеріалів“ проф. Слабченко. Економічні думки Рильського І. Бровер поділяє на практичні та теоретичні. „Практично - економічні думки Рильського лежать цілком в царині сільського господарства і звязаних з ним громадських відносин“ (III, 67). Але нижче, на ст. 83 І. Бровер пише, що „теоретична його (- Рильського) студія ґрунтуеться, головним чином, на відносинах, які складаються в промисловості“. У цьому, безперечно, методологічна помилка автора. Передусім він спускає з ока те, що в т. зв. „практично - економічних“ думках Рильського виразно бачимо певні теоретичні підвалини Рильського концепції. І. Бровер одриває Рильського-теоретика від Рильського-практика, не пов’язує моністично його економічного світогляду. Але тую ув’язку якраз і треба шукати в утопічному соціалізмі Рильського, що теоретично залежав од французьких соціалістів - утопістів першої половини XIX ст., які вирошли були на ґрунті „класичної школи“ політичної економії. Тимо мусимо визначати Рильського, як соціаліста - утопіста, що сприйняв певні положення „класиків“. Вплив „австрійської школи“ на Рильського (III, 88—89, 100—101) мабуть не доведено. Треба відзначити ще, що статтю написано досить розволікло.

Ми не ставили завдання детально розглянути окремі статті „Записок“. Звичайно, фахівець чимало знаходить там оргіхів — і методологічних, і фактичних, і просто технічних. Чимало там ще учнівства (особливо в теоретичних працях). Можна закинути — і треба це зробити — авторам статтів у „Записках“, що вони мало використовують той багатий матеріал для економічної історії України (особливо Південної), що є в одеських архівосковицях (див. „Архівна Справа“, 1928, кн. У — VI, ст. 73 — 86). Вони воліють більш спиратися на матеріали друковані (і тут дехто з авторів зробив велику бібліографічну роботу), вони не досить використовують останні досягнення української історіографії, зокрема — науки економічної історії України, вони, врешті, іноді занадто обмежують себе рамками Південної України (ще вужче — Херсонщини) і сільсько - господарської економіки.

Головне завдання нашої рецензії — кинути оком на всю роботу нового наукового осередку в цілому, зауважити основні, типові вади, застерегти їх на майбутнє, накреслити історіографічну перспективу й добрим словом проводити на дальшу й далеку путь.

„Сили для виконання поставлених завдань у нас малі“ — писалося в передмові до 1 книги. Але вже в перших трьох випусках „Записок“ Соціально - Історична Секція Одеського Наукового Товариства згуртувала серйозні молоді наукові сили й намітила низку цікавих тем. Не маємо сумніву, що база наукового матеріалу робіт Секції шириться, коло наукових співробітників її більшатиме, й дальші випуски „Записок“ зміцнять позиції нового осередку української історичної думки.

Проф. О. Оглоблін

Акад. Д. І. Багалій. Нарис історії України на соціально-економічному ґрунті. Українська Академія Наук. Збірник № 72. Державне Видавництво України. 1928 р. Ст. 389. Ціна 4 карб.

Перед нами перший том задуманої у 3 - х томах історії України відомого історика Д. І. Багалія. Том складається із двох окремих частин: історіографічного вступу (ст. 5 — 124) й історії України — Руси в добі натурального господарства (ст. 127 — 388). Історіографічний вступ має завдання заповнити ту прогалину в нашій літературі, яка особливо відчувається тепер. Складено його дуже вдало і компактно й направом він вигідно відрізняється від відомої закордонної праці Д. Дорошенка. На жаль, автор дуже мало (півтори сторінки) уділяє історіографії до Костомарова і інколи не зовсім пропорційно присвячує свою увагу окремим історикам (наприклад, Лা-

заревському — дві сторінки, Яворницькому — чотири сторінки, О. Грушевському — дві сторінки, О. Левицькому — п'вторінки, Каманіну — чотири рядки, стільки ж приблизно — Мякотіну, Голубовському й низці інших видатних істориків).

Другу частину праці акад. Багалія можна також поділити: на добу археологічно - доісторичну (ст. 127 — 190) й історію Київської та Галицької доби (ст. 191 — 388). Тут автор зібрав силу матеріялу із першоджерел й виявив велику вченість, разом із знанням найновішої наукової літератури самих останніх років. Щодо останньої, то автор виявляє надзвичайну обережність у користуванні науковими думками й гіпотезами найновіших часів. Це перш за все відчувається у відношенні автора до відомості критичної аналізу нашого літопису з боку акад. Шахматова. Автор добре з нею знаємий, але обережність не дає йому зможи використати критичну аналізу Шахматова щодо перших сторінок нашої історії. Тому літописні відомості про Олега він приймає за цілком історичної (ст. 301 й інш.), тому він говорить про едину, велику Русь до другої половини ХІ в., про єдиного в ній володаря з „необмеженою владою“ (ст. 302 — 303, 306 — 307 й інш.), про „обласну добу“, з якої „єдина доти Русь розпалася“ (ст. 330 й інш.). Та ж обережність автора примушує його визнати й ідею боротьби Руси з степом (ст. 201, 317 і інш.) й, може, трохи не доцінити значення зовнішньої транзитної торговлі в історії утворення Київської держави й клясового розподілу населення (пор. ст. 295 — 308, 346 й інш.). В питанні про значення в цей момент торговлі й землеволодіння автор схиляється до визнання більшого значення за останнім фактором й тому початки феудалізму у нас він ладен вбачати ще з Х в. (ст. 316). Та ж обережність відчувається і в дрібницях: панування хозарів у Києві (ст. 298), однесення Деревлян до Полісся (ст. 197, 199), народня непопулярність чернігівських Ольговичів (ст. 354 — 355), визнання значення Андрія Боголюбського в історії Києва (ст. 337), визнання Свенельда воєводою або боярином (ст. 308, 347, 348, пор. ст. 302) й інші.

Надзвичайно багата на зміст нова праця акад. Багалія може викликати низку окремих зауважень і думок, і це зовсім не тому, що вона має якісь наукові хибі — залежить від характеру тих питань, що їх тут зачеплено, й від особливостей тієї епохи, яку студіє тепер автор. Цінність цієї праці очевидна й безсумнівна й потреба в ній ясна. Будемо чекати на нові томи роботи, що їх заповів автор.

Вол. Пархоменко

Акад. К. Г. Воблий. — Нариси з історії російсько-української цукро-бурякової промисловості. Том 1 — Перед розкріпаченням селян 1861 року, вип. 1. — Вид. Укр. Акад. Наук, Збірник Соціально-Економічного Відділу № 10. У Києві, 1928, in 8°, стор. 244.

Розроблення питань економічної історії України, що до революції зовсім мало позначалося, набирає тепер що далі то все більшого обсягу й глибини. Наочне свідчення цього є, між іншим, і поява даної книжки академіка Воблого, що являє собою лише початок його великої широко задуманої й ґрунтовно виконуваної роботи, присвяченої вивченню однієї з головніших галузей нашої промисловості — цукроварства.

Ця книжка, що охоплює період розвитку цукро-бурякової промисловості до розкріпачення селян року 1861, складається з двох частин: вступу, що дає загальну характеристику народного господарства України в тридцятих і сороках роках ХІХ століття (стор. 3 — 71), і історичного огляду розвитку цукро-бурякової промисловості за кріпацького періоду, спершу в центральній Росії, починаючи від року 1802, а потім, либо від кінця двадцятіх років, на Україні (стор. 72 — 236).

Проте огляд цей тут не закінчено. Кінця його треба чекати ще в другому випускові першого тому, присвяченому торговлі цукром, становищу праці, політиці цукро-бурякової промисловості і, врешті, ідеології, все за того самого кріпацького періоду.

Написана книжка ясно і легко. Живо змальовує вона картину кризи, що з'явилася в поміщицькому господарстві лісової та лісово-степової України в тридцятих та сороках роках через низькі місцеві ціни на продукти сільського господарства та неможливість більш - менш дешево транспортувати їх на далекі ринки та до портів, і поява на цьому тлі цукрово-бурякової промисловості, що відкриває поміщицям привабливі перспективи значної, сливківської казкової прибутковості, допомагає переведенню господарств із застарілої вже на тоді трохи пільгової системи на багатопільну й, нарешті, сприяє використанню вже утвореної подекуди вільної робочої сили на селі.

З'явившись спочатку в районі центральної Росії, цукрово-бурякова промисловість пересувається потім у сприятливіший для неї район, на Україну, і за сороках роках пускає глибоке коріння в тих губерніях її, де знаходить вона собі добру родючість ґрунту, вільні робочі селянські руки і паливні лісові ресурси.

Найбільшого розвитку перед селянською реформою 1861 року цукрова промисловість досягла на Київщині, далі на Чернігівщині й на Поділлі. Меншого трохи розвитку — на Харківщині, потім на Полтавщині й Волині. Все це ті місцевості, в